

UDC: 343.98(045)(575.1)

UYUSHGAN JINOYATCHILIKNI TERGOV QILISHNING DASTLABKI BOSQICHIDA TIPIK TERGOV VAZIYATLARI XORIJIY DAVLATLAR MISOLIDA

Shonazarov Abduvali Shonazarovich,
Qashqadaryo viloyati
yuridik texnikumi o'qituvchisi
ORCID: 0000-0003-2729-526X
e-mail: abduvalitogayev@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada uyushgan jinoyatchilikka qarshi tergov harakatlaridagi vaziyatlar rivojlangan davlatlar misolida o'rganilgan. Uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurashish chora-tadbirlari doimiy ravishda takomillashtirilishi va shu chora-tadbirlar uyushgan jinoyatchilik rivojlanishining oldini olish xususiyatga ega bo'lishi kerak. Ya'ni operativ xodimlar jinoyat haqida ma'lumotlarni tezkor to'plashi va tahlil qilishi yangi metodlar qo'llashni talab etadi. Ushbu holatlarning har biri jinoiy harakatning muayyan mexanizmi bilan bog'liq bo'lgan kam qamrovli, shuningdek, jinoyatni aniqlash, bostirish va fosh qilish faktlari bilan tergov holatlarini o'z ichiga olishi mumkin. Uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurashni jinoyat-protsessual tartibga solish doirasida isbotlash muammosi, ayniqsa, dolzarbdir. Ya'ni dalillarni qonunga xilof ravishda olish uning maqbulligiga ta'sir o'tkazadi va ulardan foydalanish sudda muammolar keltirib chiqaradi. Maqolada uyushgan jinoyatchilikni tergov qilishda samarali metodlarning qo'llanilishi yoritilgan. Shuningdek, majburiy va ixtiyoriy jinoiy ta'qiblar amaliyoti, kuzatuv ostida to'plangan ma'lumotlarni yetkazib berish, jinoiy sheriklarning ko'rsatmalaridan foydalanish va dalillarning sudda maqbulligi muhokama qilingan. Tergov harakatlarini rivojlangan davlatlar qonunchiligi bo'yicha protsessual tartibda olib borilishi bayon etilgan.

Kalit so'zlar: FQB, maxfiy agentlar, elektron kuzatuv, anti-mafiya, FJX, anonim ko'rsatma.

ТИПИЧНЫЕ СЛЕДСТВЕННЫЕ СИТУАЦИИ НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ РАССЛЕДОВАНИЯ ОРГАНИЗОВАННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ В ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

Шоназаров Абдували Шоназарович,
преподаватель юридического техникума
Кашкадарьинской области

Аннотация. В данной статье представлены ситуации следственных действий против организованной преступности на примере развитых стран. Меры борьбы с организованной преступностью должны постоянно совершенствоваться и препятствовать развитию организованной преступности. То есть оперативникам необходимо использовать новые методы для быстрого сбора и анализа информации о преступлении. К каждому из этих дел могут быть отнесены следственные дела по фактам выявления, пресечения и раскрытия преступлений, связанных с конкретным механизмом преступной деятельности. Особенно актуальна проблема доказывания при борьбе с организованной преступностью в рамках уголовно-процессуального регулирования. Получение доказательства незаконным образом влияет на его допустимость, а его использование вызывает проблемы в суде. Подчеркнуто

использование эффективных методов в расследовании организованной преступности. Также обсуждена практика принудительного и добровольного уголовного преследования, доставка данных, собранных под наблюдением, использования показаний соучастников преступления и допустимость доказательств в суде. Указывается, что следственные действия проводятся в процессуальном порядке по законодательству развитых стран.

Ключевые слова: Федеральное бюро расследований, секретные агенты, электронное наблюдение, антимафия, ФУС (Федеральная уголовная служба), анонимные показания.

TYPICAL INVESTIGATIVE SITUATIONS AT THE INITIAL STAGE OF THE INVESTIGATION OF ORGANIZED CRIME IN FOREIGN COUNTRIES

Shonazarov Abduvali Shonazarovich,
Teacher Of Legal College of
Kashkadarya Region

Abstract. This article presents situations in investigative actions against organized crime in the example of developed countries. Measures to combat organized crime must be constantly improved and have a feature that prevents the development of organized crime. That is, operatives need to use new methods to quickly collect and analyze information about the crime. Each of these cases can be classified as investigative cases on the facts of detection, suppression and disclosure of crimes related to a specific mechanism of criminal activity. Particularly relevant is the problem of proving the fight against organized crime in the framework of criminal procedure regulation. That is, obtaining evidence illegally affects its admissibility, and its use causes problems in court. The use of effective methods in the investigation of organized crime is emphasized. Also, the practice of coercive and voluntary prosecution, delivery of data collected under supervision, the use of testimony from accomplices in crime, and the admissibility of evidence in court are discussed. It stipulates that investigative actions are carried out in a procedural manner according to the legislation of developed countries.

Keywords: FBI, secret agents, electronic surveillance, anti-mafia, FCS, anonymous testimony.

Kirish

Bugungi kunda jinoyatchilikning jadal o'sib borishi va uning keng yoyilishi dunyo hamjamiyatini tashvishga solmoqda. Ya'ni yangi turdagi jinoyatlarning sodir etilishi rivojlangan davlatlar tomonidan jinoyatchilikka qarshi kurashni yangi darajaga ko'tardi. Dunyoning ko'plab davlatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurashda politsiya, tergovchilar, prokurorlar va sudyalarning ushbu jinoyat ishi bo'yicha tergov va sud ishlarini olib borishi uchun yetarli darajada va yuqori samaradorlikni ta'minlashda jinoyat-protsessual vositalar juda muhim rol o'ynaydi.

Bunda, birinchi navbatda, majburiy va ixtiyoriy jinoiy ta'qiblar amaliyoti haqida to'xtalib o'tish zarur. Muayyan jinoyat bel-

gilarini aniqlash uchun politsiya va davlat prokuraturasi majburiy jinoiy ta'qib tamoyiliga amal qiladi. Qo'shma Shtatlarda, yuqorida qayd etilgan yondashuvdan farqli o'laroq, huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatining muayyan erkinligi ta'minlanadi. Ular muayyan shaxsga (jismoniy, yuridik) nisbatan tergovni mustaqil ravishda boshlash yoki yakuniy qarorni prokurorning ixtiyoriga topshirish huquqiga ega. Ikkinchidan, ixtiyoriy huquqqa ega bo'lgan holda uyushgan jinoiy guruhlarining rahbarlari to'g'risida axborot olish evaziga kichik jinoyat uchun ayblovni qo'zg'atish mumkin emas.

Buyuk Britaniyada tergov organlari, ya'ni tergov bo'linmalari rahbarlari tergov o'tkazish masalasini o'z ixtiyori bilan hal qilish huquqiga ega. Shu bilan birga, davlat

prokurori tergovning istalgan bosqichida ixtiyoriy qatnashishi mumkin. Albatta, bunday huquqdan samarali foydalanish yuqori darajadagi professional javobgarlikni talab qiladi. Ixtiyoriy tizim yanada moslashuvchan va samarali bo'lsa-da, ayblanuvchilarning huquqlarini buzish uchun ko'proq imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatadi.

Aksariyat mintaqalarda ushbu holatlar bo'yicha tergov elektron kuzatuv, maxfiy agentlar, sheriklarning ko'rsatmalari, shuningdek, nazorat ostida yetkazib berish orqali olingan ma'lumotlardan foydalanadi. Elektron kuzatuv usuli samarali hisoblanadi, va-holanki, undan foydalanish qonun bilan cheklangan.

Masalan, AQShda sudya tomonidan elektron kuzatuvdan foydalanishga ruxsat beriladi. Gumon qilinuvchining suhbatlarini tinglash ishtirokchilaridan birortasining rozilgisiz amalga oshiriladi. Huquqni muhofaza qilish organlari xodimlarini sud ruxsatisiz elektron kuzatuvdan foydalanishdan saqlab qolish maqsadida qonunni buzgan holda olingan dalillar sud muhokamasida qabul qilinmaydi va umumiy dalillar qatoridan chiqarib tashlanadi.

Germaniya qonunchiligiga muvofiq, elektron tergov usulidan foydalanishga ruxsat beriladi, va-holanki, bu tarzda olingan dalillar ma'lum cheklovlar bilan qabul qilinadi. Misol uchun, bunday tergov qilish usuliga faqatgina inson shaxsiy hayotiga jiddiy ta'sir ko'rsatadigan, og'ir jinoyat sodir etgan gumondor bo'lgan taqdirdagina ruxsat etiladi.

Italiyada telefon tarmog'iga ulanish va suhbatlarni tinglash ham faqat jiddiy huquqbuzarlik holatlarida ruxsat etiladi. Prokurorning so'roviga binoan, ushbu usuldan foydalanganlik uchun sanksiya ishni tergov qilishda ishtirok etuvchi sudya tomonidan beriladi. Favqulodda vaziyatlarda prokuror asoslantirilgan qaror bilan telefon xabarlarini tinglashni tashkil etishga ruxsat berishga haqli. Biroq 24 soat ichida prokuror sudyaga ushbu qarorni yozma ariza bilan murojaat

qilib yetkazishi lozim. 48 soat ichida sudya tinglash uchun prokurorning ruxsatini tasdiqlashi yoki bekor qilishi kerak. Shuningdek, Italiyaning uyushgan jinoyatchilikka qarshi qonuni prokuratura tomonidan ruxsat berilishi kerak bo'lgan telefon suhbatlarini tinglashga ruxsat beradi. Ammo bu tarzda olingan ma'lumotlar, garchi tergov jarayonida foydalanilgan bo'lsa-da, sud jarayonida dalil sifatida taqdim etilishi mumkin emas.

Yashirin agentlarning xizmatlari va nazorat ostida yetkazib berish usulidan foydalanishga kelsak, turli mamlakatlarda dalillar olishning ushbu usullarini huquqiy tartibga solishda sezilarli farqlar mavjud: to'g'ridan to'g'ri taqiqlashdan keng ruxsat etishgacha. Vaholanki, amalda qonun bilan aniq cheklovlar bor. Ba'zi mamlakatlarda bunday bayonotlar dalil sifatida ruxsat etilgan bo'lsa, boshqalarida qonun ma'lum shartlar bilan ulardan foydalanishga ruxsat beradi. Bir qator shtatlarda maxfiy ma'lumot beruvchilarning anonim ko'rsatmalarini sudda dalil sifatida qabul qilish taqiqlanadi. Shuni ham ta'kidlash kerakki, dunyoning ko'plab mamlakatlarida dalillarni ijro etishga intilish mavjud bo'lib, ayniqsa, bu uyushgan jinoyatchilik holatlarida muhimdir.

Material va metodlar

Maqola uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurashda tergov harakatlarining turlarini joriy etish, shuningdek, amalga oshirilgan ilmiy-amaliy tadqiqotlar, nazariyotchi olimlar hamda amaliyotchi xodimlar fikr-mulohazalari asosida tayyorlangan. Maqolada sohada yuzaga kelayotgan muammolar tizimli, huquqiy, ilmiy-amaliy jihatdan tahlil etilgan, mualliflik xulosalari shakllantirilgan.

Tadqiqot natijalari

Xususan, Qo'shma Shtatlarda Konstitutsiyaga o'ziga qarshi majburiy guvohlik berishni taqiqlovchi beshinchi tuzatish mavjud bo'lishiga qaramay, federal qoralovchi, ma'lum tartib-qoidalarga rioya qilgan holda federal sudyadan guvohni guvohlik berishga

majburlash to'g'risida buyruq olishi mumkin. Bunday holatda guvohlik berishdan bosh tortish shaxs ko'rsatma bergunga qadar 36 oy-gacha qamoq jazosiga hukm qilinadi. Guvoh yolg'on guvohlik berganligi uchun ham jinoiy javobgarlikka tortilishi mumkin. Germaniyada guvoh qonuniy asoslarsiz guvohlik berishdan bosh tortsa, sud unga nisbatan intizomiy jarima soladi.

Huquqni muhofaza qilish idoralari tomonidan milliy darajadagi mazmunli qarorlar qabul qilish juda katta ma'lumotlar bazasi, jumladan, bir qarashda jinoiy guruhlariga tegishli bo'lmagan ma'lumotlarni to'plashni talab qiladi. Ma'lumotlarni tezkor to'plash usullari qonuniy tartibga solinadi. Uni qayta ishlash, saqlash va foydalanish uchun kuchli kompyuterlashtirilgan axborot tizimlari mavjud. Ma'lumotlar bazasini boshqarishga kelsak, buning uchun qo'llanadigan tashkiliy tuzilma muayyan davlatlarning o'ziga xosligi, ularning siyosiy va ma'muriy tuzilishiga qarab farqlanadi.

Shunday qilib, AQShda Federal qidiruv byurosi (FQB) uyushgan, shu jumladan, transmilliy jinoyatlar bilan bog'liq ishlar-ni tergov qilish uchun asosiy muassasa hisoblanadi. Bundan tashqari, bir qator boshqa huquqni muhofaza qilish xizmatlari ham o'z vakolatlari doirasida mafiya tuzilmalariga qarshi kurashga katta hissa qo'shmoqda. Bularga Narkotiklarga qarshi kurash boshqarmasi, AQSh bojxona xizmati, Ichki daromadlar xizmati, Immigratsiya va fuqarolikni rasmiylashtirish xizmati va boshqa turli federal hamda mahalliy hukumat idoralari kiradi. Ularning har biri uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurashish bo'yicha milliy strategiya ishlab chiqish va amalga oshirish uchun asos bo'ladigan ma'lumotlarni to'plashga hissa qo'shadi.

Germaniyada federatsiya tarkibiga kiruvchi shtatlarning har biri uyushgan jinoyatchilik to'g'risida tezkor ma'lumotlarni yig'uvchi va muvofiqlashtiruvchi tuzilmasida bir xil qo'mondonlik postiga ega. Bu postlar-

ning barchasi, umumiy qilib olganda, Federal jinoyat qidiruv departamenti shtab-kvartirasi bilan bog'liq. Yig'ilgan ma'lumotlardan keyinchalik muayyan shaxslar yoki guruhlariga qarshi tergov o'tkazish, jinoiy guruhlariga qarshi kurashish bo'yicha tegishli strategiyani tayinlashda foydalaniladi.

Italiyada uyushgan jinoyatchilik bo'yicha tezkor ma'lumotlarni to'plash va qayta ishlash asosan uchta politsiya bo'linmasi tomonidan amalga oshirilgan: davlat politsiyasi, karabineri va bojxona politsiyasi. Yaqinda Italiyada ixtisoslashtirilgan tashkilot – antimafiya tergov xizmati tashkil etildi. Uning vazifasi tezkor ma'lumot to'plash va jinoiy tuzilmalarga qarshi operatsiyalarni o'tkazishdan iborat. Umumiy hajmdagi uyushgan jinoyatchilikka oid barcha ma'lumotlar mamlakat Ichki ishlar vazirligining politsiya faoliyatini muvofiqlashtirish va rejalashtirish departamentida qayta ishlanadi va saqlanadi.

Buyuk Britaniyada razvedka ma'lumotlari, jumladan, jinoiy tashkilotlarga oid ma'lumotlarni to'plash, qayta ishlash va tahlil qilish to'qqizta mintaqaviy idora, shuningdek, Kat-ta London politsiyasi va Narkotik moddalar-ni razvedka qilish bo'yicha Milliy tashkilot zimmasiga yuklangan. Ushbu ma'lumotlar jinoiy faoliyat ma'lumotlarini to'plash bo'yicha Milliy jinoyat razvedka xizmatiga taqdim etiladi.

Uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurash-ning muvaffaqiyati asosan jinoyatchilik bilan bog'liq muammolarni samarali hal etish va milliy huquqni muhofaza qilish organlari oldida turgan vazifalarni bajarishda kompleks yondashuvni ishlab chiqishga yordam beradi. Gap turli hududiy va idoraviy bo'ysunuvchi organlar tomonidan markaziy va periferiya boshqarmalari o'rtasida mafiya jamoalariga qarshi vakolat sohalarini muvofiqlashtirish va aniq harakatlar haqida bormoqda. Turli davlatlardagi ushbu muvofiqlashtirishning shakllari va usullari ma'lum bir o'xshashlik hamda o'ziga xoslikka ega. Ammo aksariyat hollarda jinoiy tashkilotlarni tekshirish va bu

sohada strategiyani belgilash uchun asosiy mas'uliyat bir idoraga yuklanadi.

Ta'kidlanganidek, Qo'shma Shtatlarda uyushgan jinoyat ishlari bo'yicha asosiy tergov organi FQB hisoblanadi. Vaholanki, ba'zi boshqa (avval aytib o'tilganidek) huquqni muhofaza qilish xizmatlari ham katta hissa qo'shadi. Vashingtonning hukumat okrugi-da (Kolumbiya okrugi) AQSh Adliya departamentining jinoyat departamenti tarkibida "Uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurash" byurosi mavjud bo'lib, tarkibi malakali prokurorlardan iborat. Ular mafiya jamoalariga qarshi tezkor tergov o'tkazish uchun jinoyatchilar joylashgan hududlarga boradilar. Ushbu bo'linmalar faoliyatini muvofiqlashtirish uchun AQSh Adliya vazirligi huzuridagi "Uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurash kengashi" o'z vazifasini amalga oshiradi. Uning tarkibiga turli tergov organlari rahbarlari va vazirlikning mas'ul xodimlari kiradi.

Germaniyada uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurash komissiyasi jinoiy guruhlar ustidan olib borilayotgan jinoiy tergovlarning milliy koordinatori hisoblanadi. U FJX (Federal Jinoiy Xizmat) va joylardagi tergov bo'linmalari rahbarlaridan iborat.

Buyuk Britaniyada jinoyat qidiruv boshqarmalari va shahar politsiyasi bo'linmalari faoliyati doirasida ular o'rtasida jinoiy ishlarni tergov qilish va shu jumladan, uyushgan jinoyatchilik to'g'risida ma'lumotlarni tezkor to'plash jarayonida doimiy o'zaro hamkorlik mavjud.

Italiyada jinoiy to'dalarga qarshi kurashni o'z ichiga olgan ko'plab politsiya bo'linmalari o'z faoliyatini muntazam ravishda mintaqalararo va milliy darajada muvofiqlashtiradi. Bu ko'pincha Ichki ishlar vazirligining tegishli markazida joylashgan qo'shma ma'lumotlar bazasidan foydalanish orqali amalga oshirila-

di. Dastlabki tergov va sud tergovini muvofiqlashtirish funksiyalari mafiya qarshi kurash bo'yicha maxsus tuman prokurorlariga yuklangan.

Shunday qilib, barcha huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatini milliy darajada yaqindan muvofiqlashtirishni ta'minlash siyosati uyushgan, jumladan, transmilliy jinoyatchilikka qarshi kurashish muammolarini hal etishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Xulosalar

Maqola yuzasidan xulosa qiladigan bo'lsak, rivojlangan davlatlarda uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurashishning yangi metodlarini o'rganish aktual muammolarni hal qilishga yordam beradi. Mamlakatimizda uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurash bo'yicha yangicha metodlarni qo'llagan holda quyidagi ishlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq bo'ladi. Ya'ni hozirgi vaqtdagi uyushgan guruhlarining tarkibi 1990-yillardagidan tubdan farq qilishi ularning tarkibida haker (computer buf)larning mavjudligidir. Yuridik universitet va boshqa oliy o'quv yurtlarida alohida kiberxavfsizlik fakultetlari tashkil etish, shuningdek, mavjud kadrlarni (tergovchilar, prokurorlar, sudyalalar) kiberxavfsizlik bo'yicha tayyorlash zamonaviy jinoyatlar (kiberhujum, tarmoqdagi firibgarlik va jinoyatlar)ni tergov qilishda samarali natijalarga erishishga olib keladi.

Shuningdek, elektron kuzatuv usulini atroflicha qo'llash bo'yicha Yevropa davlatlari va AQShdan yangicha ko'nikmalarini o'zlashtirish uyushgan jinoyatchilikni tergov qilishda muammolar yechimi bo'la oladi. Italiya davlati singari uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurash bo'yicha alohida qonun qabul qilish ushbu turdagi jinoyatlarini tergov qilishdagi muammolarni bartaraf etadi.

REFERENCES

1. Wheatley J.K. U.S. Law enforcement techniques against organized crime groups.
2. Ohr B.G. Effective methods to combat transnational organized crime in criminal justice processes.
3. EU Strategy to tackle Organised Crime. 2021–2025.
4. Basamanowicz J., Bouchard M. Overcoming the Warez paradox: online piracy groups and situational crime prevention. *Policy Int.*, 2011, no. 3 (2), pp. 1–25.
5. Beauregard E., Proulx J., Rossmo K., Leclerc B., Allaire J-F. Script analysis of the hunting process of offenders. *Crim Justice Behav.*, 2007, no. 34 (8), pp. 1069–1084.
6. Bellotti E., Spencer J., Lord N., Benson K. Counterfeit alcohol distribution: a criminological script network analysis. *Eur J Criminol.*, 2020, no. 17 (4), pp. 373–398.
7. Borrión H. Quality assurance in crime scripting. *Crime Sci*, 2 2013, no. (6), pp. 1–12
8. Bowen G.A. Document analysis as a qualitative research method. *Qual Res*, 2009, no. 9 (2), pp. 27–40.
9. Brayley H., Cockbain E., Laycock G. The value of crime scripting. *Policing*, 2011, no. 5 (2), pp. 132–143.
10. Bryman A. Soc res methods. 4th ed. Oxford University Press, Oxford, 2012.
11. Criminal Intelligence Analysis. West Yorkshire Police, 1998.
12. IACP, Criminal Intelligence Sharing: A National Plan for Intelligence-Led Policing at the Local, State and Federal Levels. 2002, August.
13. Thompson L., Chainey S.P. Profiling illegal waste activity: using crime scripts as a data collection and analytical strategy. *Eur J Crim Policy Res*, 2011, no. 17 (3), pp. 179–201.
14. Clarke R.V., Felson M. Introduction: criminology, routine activity, and rational choice. Routine activity and rational choice. Transaction Publishers, New Brunswick, NJ, 1993.
15. Meshcheryakov V.A. Prestupleniya v sfere kompyuternoy informatsii: pravovoy i kriminalisticheskiy analiz [Crimes in the sphere of computer information: legal and forensic analysis]. Voronezh, Voronezh State University, 2001, p. 320.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

5 / 2022

BOSH MUHARRIR:

Xodjayev Baxshillo Kamolovich

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor,
y.f.d., dotsent

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ikrom Ergashev

Ilmiy boshqarma boshlig'i, yuridik fanlar bo'yicha
falsafa doktori, dotsent – bosh muharrir o'rinbosari

Mas'ul muharrir: D. Xudoynazarov

Muharrirlar: Sh. Jahonov, Y. Yarmolik,

F. Muhammadiyeva, Sh. Yusupova

Musahhih: M. Patillayeva

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Web-sayt: www.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

E-mail: tn.tdyu@mail.ru

Obuna indeksi: 1387.

Jurnal 25.10.2022-yilda tipografiyaga topshirildi.

Qog'oz bichimi: A4. Shartli 20,92 b.t. Adadi: 100.

Buyurtma raqami: 169.

TDYU tipografiyasida chop etildi.